

УДК 338.43:636.3+636.39

Шульський М.Г., д.е.н., професор
*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій ім. С.З. Гжицького*

СТАН РОЗВИТКУ ВІВЧАРСТВА І КОЗІВНИЦТВА У ГОСПОДАРСЬКИХ ФОРМУВАННЯХ ЛЬВІВЩИНИ

Досліджено стан розвитку вівчарської і козівницької галузей тваринництва у різних формах господарювання Львівщини. Запропоновані конкретні заходи щодо поліпшення ведення цих галузей.

Ключові слова: *вівчарство, козівництво, тваринництво, поголів'я тварин, виробництво продукції, сільськогосподарські підприємства, господарства населення.*

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку аграрного виробництва як на державному, так і регіональному рівнях вимагає дослідження наслідків господарювання всіх без винятку галузей сільськогосподарського виробництва. Так вимагає реальна дійсність, однак не так відбувалось на практиці і в наукових дослідженнях. Науковці і виробничники у більшій мірі приділяли увагу розвитку крупних галузей сільського господарства і в меншій мірі дрібним. Так, скажімо, у тваринництві детально досліджувались такі галузі, як скотарство і свинарство, значно менше піддавалися аналізу функціонування вівчарства, козівництва, звірівництва тощо. Такий однобокий підхід не дозволяв комплексно підійти до оцінки діяльності агропромислового комплексу. Саме із-за цих обставин у сьогоднішніх умовах виникає необхідність надолуження того, що було упущено в минулому. Отже, суть постановки проблеми полягає в тому, щоб провести дослідження стану розвитку дрібних галузей аграрного виробництва. У нашому дослідженні – це вівчарство і козівництво.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Детальний аналіз провідних наукових видань як на державному, так і регіональному рівнях показує, що розвитку вівчарства і козівництва приділялася і приділяється не належна увага. Так, зокрема, у відомому міжнародному науково-виробничому журналі «Економіка АПК», що видається Національним центром «Інститутом аграрної економіки» у співдружності з деякими вищими навчальними закладами України, є окремі роки, на протязі яких не було надруковано жодної наукової публікації про стан розвитку вівчарства і козівництва. Це спостерігається також і на рівні наукових видань окремих наукових установ і навчальних закладів держави.

Враховуючи саме такий стан щодо останніх досліджень і публікацій за даною темою досліджень, ми провели вивчення наукових вітчизняних видань і все-таки, віднайшли публікації, присвячені обраній темі. Безумовно, їх не така кількість, як, скажімо, тих, що відносяться до дослідження проблем розвитку скотарства, свинарства у тваринництві чи виробництву зернових і технічних

культур у рослинництві. До цих авторів належать: І.Г. Лукіна, О.І. Сокол, А.П. Лазаревич, В.А. Радченко, Л.Г. Шелест, І.Н. Топіха, Л.В. Жарук, В.К. Ярмолицький, Т. Кучеренко, В.Є. Рассихіна [1-8] та інші. Однак, з іншого боку, автори цих праць у більшій мірі концентрували увагу на вирішенні проблем у вівчарській галузі на державному, ніж на регіональному рівні. Крім того, мало уваги звернуто на розвиток козівництва. І саме із-за цих умов виникає необхідність здійснення подальших досліджень стану розвитку цих галузей тваринництва з врахуванням реалій сьогодення.

Мета досліджень. Ціль даних досліджень полягає в тому, щоб привернути увагу вчених і практиків до вирішення проблем розвитку вівчарства і козівництва. Саме із цією метою автором проведено аналіз стану розвитку цих галузей тваринництва в умовах різних форм господарювання Львівщини. На основі одержаних результатів дослідження проведені певні узагальнення і пропозиції щодо поліпшення ведення досліджуваних галузей.

Виклад основного матеріалу. Основою розвитку будь-якої тваринницької галузі є наявність певних видів тварин, які при використанні природних умов, ресурсів і праці людей забезпечують виробництво різноманітної продукції тваринного походження. Розвиток вівчарства і козівництва не є виключенням із цих об'єктивних закономірностей, але є лише доповненням до них.

Для з'ясування питань щодо наявності поголів'я овець і кіз у господарських формуваннях Львівщини нами використані матеріали статистичних щорічників різних періодів видання [9;10]. При цьому поголів'я даних тварин представлено як у всіх категоріях господарств, так і в розрізі окремих організаційно-господарських структур (сільськогосподарські підприємства, включаючи фермерські господарства та господарства населення). При цьому важливим є те, що в процесах дослідження використано матеріали за досить тривалий період господарювання: 1990-2010 рр. Такий методичний підхід у даному дослідженні дозволяє сконцентрувати увагу на двох важливих аспектах, а саме: порівняти дві епохи господарювання: соціалістичну і постреформену, з одного боку, та співставити крупні і дрібні форми господарювання з акцентуванням уваги на специфічні особливості і можливості розвитку в них вівчарства і козівництва з іншого. Зібрані й оброблені матеріали з урахуванням вищезгаданих специфічних особливостей представлені в таблиці 1.

Зміна наявності поголів'я овець і кіз в усіх категоріях господарств Львівської області має тверду тенденцію до зменшення - із 64,0 тис. гол. у 1990 р. до 22,6 тис. голів у 2010 р., або це зменшення у 2010 р. становило 35,3% рівня 1990 р. Після 2000 р. темпи зменшення поголів'я цих тварин знизились, однак тенденції залишилися незмінними. Коли в загальному поголів'ї розглянути окремі види тварин, то тут спостерігаються дещо інші закономірності у структурних їх співвідношеннях. Так, зокрема, коли у 1990 р. із загального поголів'я овець і кіз 64,0 тис. голів, вівці становили 50,5 тис. голів, а кози всього 13,5 тис. голів, що складало 21,1 %, то в наступні роки ситуація кардинально змінилася, і в 2010 р. ці цифри відповідно становили: 22,6; 5,4;

17,2 і 76,1. Тобто поголів'я кіз протягом 2000-2010 рр. становило більше двох третини наявності загального поголів'я овець і кіз.

Таблиця 1*

**Наявність поголів'я овець і кіз у різних категоріях господарств
Львівщини, тис. голів на кінець року**

Показник	1990р.	1995р.	2000р.	2005р.	2010р.	2010р. у % до	
						1990р.	2000р.
Усі категорії господарств							
Вівці і кози всього, у тому числі:	64,0	42,3	33,5	23,5	22,6	35,3	67,5
вівці	50,5	18,7	8,2	5,2	5,4	10,7	65,9
кози	13,5	23,6	25,3	18,3	17,2	127,4	68,0
Питома вага кіз у загальному поголів'ї, %	21,1	55,8	75,5	77,9	76,1	+55,0	+0,6
Сільськогосподарські підприємства, включаючи фермерські господарства							
Вівці і кози всього, у тому числі:	43,0*	8,2	0,7	1,0	2,0	4,7	285,7
вівці	67,2**	19,2	2,1	4,3	8,5	-58,7	+6,4
кози	43,0	8,2	0,6	0,8	1,5	3,5	250
	85,1	43,5	7,3	15,4	27,5	-57,6	+20,2
кози	-	-	0,1	0,2	0,5	-	500,0
	-	-	0,3	1,1	2,9	-	
Питома вага кіз у загальному поголів'ї, %	-	-	42,9	20,0	25,0	-	+17,9
Господарства населення							
Вівці і кози всього, у тому числі:	21,0**	34,1	32,8	22,5	20,6	28,1	62,8
вівці	32,8***	80,8	97,9	95,7	91,2	+58,4	-6,7
кози	7,5	10,5	7,6	4,4	3,9	52,2	49,4
	14,9	56,5	92,7	84,6	72,2	+57,3	-20,5
кози	13,5	23,6	25,2	18,1	16,7	123,7	66,3
	100,0	100,0	99,6	98,9	97,1	-2,9	-5,5
Питома вага кіз у загальному поголів'ї, %	64,6	69,2	76,8	80,4	81,1	+16,5	+4,3

Примітка: * тут і надалі використанні матеріали статистичних збірників [9;10];

** чисельник – поголів'я тварин, тис. голів на кінець року;

*** знаменник – питома вага тварин у структурі загального стада, %.

Що обумовило такі кардинальні зміни в структурних співвідношеннях цих груп тварин? Причини такого стану є різні, однак основні з них можна відслідкувати, коли розглянути другу складову таблиці 1, а саме: наявне поголів'я тварин у розрізі сільськогосподарських підприємств, включаючи фермерські господарства. При детальному аналізі наведених даних можна спостерігати суттєві відмінності щодо наявності поголів'я овець і кіз. Так, зокрема, коли у 1990 р. 67,2% овець і кіз було сконцентровано у тодішніх господарських формуваннях соціалістичного типу – колгоспах і радгоспах міжгосподарських підприємствах та об'єднаннях і тільки 32,8% у господарствах населення, то,

починаючи з 2000 р., ситуація кардинально змінюється – понад 90% овець і кіз знаходиться в особистих селянських господарствах і тільки незначна їх кількість у сільськогосподарських підприємствах Львівщини.

Таблиця 2

**Виробництво продукції вівчарства в господарських формуваннях
Львівщини**

Показник	1990р.	1995р.	2000р.	2005р.	2010р.	2010р. у % до	
						1990р.	2000р.
Усі категорії господарств							
Вироблено м'яса всього, тис. т	216,3	134,8	105,3	124,0	165,1	76,3	156,8
у тому числі:							
баранина, тис. т	0,9	0,5	0,3	0,5	0,4	44,4	80,0
у % до загального об'єму виробленого	0,4	0,4	0,3	0,4	0,2	-0,2	-0,2
Вироблено вовни, т	123	47	21	14	12	9,8	57,1
Середньорічний настриг вовни від однієї вівці, кг	2,1	1,8	2,4	2,6	2,5	119,0	104,2
Сільськогосподарські підприємства і господарства населення							
Вироблено м'яса всього, тис. т	<u>169,4*</u>	<u>60,0</u>	<u>11,0</u>	<u>14,1</u>	<u>62,2</u>	<u>40,8</u>	<u>629,1</u>
у тому числі:	<u>91,4**</u>	<u>74,8</u>	<u>94,3</u>	<u>109,9</u>	<u>95,0</u>	<u>103,9</u>	<u>100,7</u>
баранина, тис. т	<u>0,6</u>	<u>0,2</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>
	0,3	0,3	0,3	0,5	0,4	133,3	133,3
у % до загального об'єму виробленого	<u>0,4</u>	<u>0,3</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>-0,4</u>	<u>0,0</u>
	0,3	0,4	0,3	0,5	0,4	+0,1	0,1
Вироблено вовни, т	<u>112</u>	<u>26</u>	<u>0</u>	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>1,8</u>	<u>=</u>
	11	21	21	13	10	90,9	47,6
Середньорічний настриг вовни від однієї вівці, кг	<u>2,2</u>	<u>1,8</u>	<u>0,8</u>	<u>1,3</u>	<u>1,1</u>	<u>91,7</u>	<u>137,5</u>
	1,8	1,9	2,7	2,8	2,5	138,9	92,6

Примітка: * чисельник – показники за наслідками діяльності сільськогосподарських підприємств;

** знаменник – показники за наслідками діяльності господарств населення.

Таким чином, руйнація крупних господарських формувань при здійсненні реформуєчих процесів не тільки обумовила значне зменшення наявності поголів'я овець і кіз, але і структурні зміни щодо їх питомої ваги у загальному поголів'ї. При цьому, варто зауважити, що на протязі 2000-2010 рр. 92,7 – 72,2% всієї кількості овець було зосереджено у господарствах населення. Отже, малі тварини сконцентрувалися у малих господарства. Одночасно зауважимо, що такі структурні співвідношення характерні не тільки для вівчарства і козівництва, але і для інших видів тварин: великої рогатої худоби, свинарства тощо. В сучасних умовах спостерігаються процеси відновлення діяльності крупних господарств, що обумовлюють зміни у співвідношеннях у наявному поголів'ї тварин між різними формами господарювання. На перспективу ці процеси будуть посилюватися. Насамперед у бік зростання поголів'я тварин у крупних організаційно-господарських структурах.

Зміни наявності поголів'я овець і кіз, їх структурні співвідношення між різними формами господарювання вплинули на об'єми виробництва продукції у цих галузях тваринництва (табл. 2).

Тепер дещо деталізуємо матеріали щодо розвитку козівництва. В статистичних збірниках є досить мало інформації про розвиток цієї галузі тваринництва. Все сконцентровано на поголів'ї тварин, але не на їх продуктивності та виробництві продукції ними. Слід також відмітити, що людина з прадавніх часів використовувала кози для забезпечення своєї життєдіяльності. Так, зокрема: «В Середній Азії свійські кози відомі за кілька тис. до н. е. На території України решти кіз свійських знайдені в трипільських поселеннях. Кози свійські дають молоко, пух, вовну, м'ясо, шкури [11, с. 532]. Козяче молоко – цінний дієтичний продукт. З нього виготовляють також сири, масло, рязанку. З козлини виготовляють кращі сорти шевро, сап'ян, замшу, лайку; з пуху і вовни – тканини, хустки, ковдри, фетр, трикотаж та ін.» [11, с. 541]. Ось таке велике господарське значення має ведення галузі козівництва і так мало уваги приділяється у нас для його розвитку як на державному, так і регіональному рівнях.

Таблиця 3

Відносні показники розвитку вівчарства і козівництва у сільськогосподарських підприємствах Львівської області

Показники	1990 р.	1995 р.	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2010 р. у % до	
						1990р.	2000р.
Одержано ягнят на 100 маток, голів	94	67	49	61	43	45,7	87,8
Вироблено вовни на 100 га с-г угідь, кг	9,8	3,4	0,1	0,3	0,7	7,1	70,0
Рівень рентабельності, %:							
м'яса овець і кіз	-32,5	-12,6	-70,6	-46,9	-45,6	-13,1	-25,0
вовни	-25,4	-58,4	-100,0	0,0	-	-	-

При дослідженні розвитку вівчарства і козівництва зустрічаються парадокси в обліку результатів їх функціонування. Суть їх полягає в тому, що статистичні органи проводять більш ширший збір інформації про розвиток цих галузей у тих господарських формуваннях, які забезпечують незначні об'єми виробництва продукції. Це є сільськогосподарські підприємства, які у 2010 р. виробили всього 2 т вовни і настригли вовни на одну вівцю тільки 1,1 кг, тоді як господарства населення відповідно: 10 т і 2,5 кг.

Тут також є проблеми і їх слід вирішувати насамперед статистичним органам, звертаючи особливу увагу на ті суб'єкти господарювання, які забезпечують значні об'єми виробництва продукції. Тут слід дотримуватись принципу: «Більше продукції – більше інформації про її надходження». Не будемо вдаватися в полеміку з цього приводу, а використаємо те, що є нам

доступним в умовах сьогодення, тобто додаткову інформацію про розвиток вівчарства і козівництва у сільськогосподарських підприємствах. Наведені дані таблиці 3 показують, що у 1990 р. показники розвитку цих галузей були низькими, а у 2010 р. стали ще нижчими. При цьому негативним явищем є те, що на протязі досліджуваного періоду виробництво м'яса овець і кіз та вовни було збиткове. Привертає увагу і те, що низький вихід ягнят на сто маток – 43 ягнят, тоді як у літературі вказується: «В окоті буває 1-2, рідко більше ягнят» [12, с. 412]. У наших господарствах цей показник є значно меншим.

Низькі, а в деяких випадках незадовільні показники розвитку досліджуваних галузей тваринництва обумовлені впливом різних факторів як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Серед них є і ті чинники, які обумовлюють розміщення цих галузей у дрібних господарствах. Для ефективного розвитку вівчарства і козівництва слід формувати крупні господарства, адже саме в них можна результативно проводити селекційно-племінну роботу, впроваджувати прогресивні технології виробництва продукції, передові форми організації і оплати праці тощо. Тобто, в оптимальному поєднанні дрібних і великих форм господарюючих суб'єктів вбачається ефективно ведення цих галузей на перспективу.

Висновки. На основі проведених досліджень можна констатувати про наступне:

- за період реформувань аграрних відносин відбулись істотні зміни щодо зменшення поголів'я овець і кіз як у всіх категоріях господарств, так і в розрізі окремих форм господарюючих суб'єктів. Руйнація крупних сільськогосподарських підприємств обумовила концентрацію поголів'я цих тварин у дрібних господарствах населення (табл. 1);

- зменшення поголів'я овець і кіз на протязі 1990 – 2010 рр. та їх структурні зміни в розрізі окремих організаційно-господарських структурах спричинило певні зміни у виробництві ними продукції досліджуваних галузей, а саме – до малих господарств – особистих господарств населення (табл. 2);

- обмаль статистичної інформації про стан розвитку досліджуваних галузей тваринництва у сільськогосподарських підприємствах, в яких у 2010 р. було розміщено всього 8,5% всього поголів'я овець і кіз, які забезпечили виробництво двох тільки тонн вовни і мізерну кількість м'яса, не дозволяють у повній відобразити реальну результативність ведення вівчарства і козівництва. Вирішення цих архіважливих проблем у значній мірі залежить від статистичних органів, яким необхідно розробити просту і доступну методику збору інформації, з одного боку, та забезпечити результативне її використання, з іншого;

- дві досліджувані галузі є невибагливими до умов їх ведення, особливо кози, недарма їх у народі називають «сталінськими коровами». В сучасних умовах і на перспективу результативне ведення вівчарства і козівництва може бути забезпечене шляхом поєднання виробництва їх продукції як у великих, так і малих господарствах. При цьому повинна проводитися ефективна державна підтримка вітчизняних виробників.

Література

1. Лукіна Г.І. Стан і проблеми розвитку вівчарства в Україні / Г.І. Лукіна // Економіка АПК. - № 3. – С. 37-41.
2. Сокол О.І. Розвиток вівчарства в Україні / О.І. Сокол// Економіка АПК. – 2005. - №4. – С. 46-52.
3. Лазаревич А.П. Актуальные проблемы возрождения крымского овцеводства / А.П. Лазаревич, В. А. Радченко // Економіка АПК. – 2005. - №5. – С. 45-49.
4. Шелест Л.Г. Державна підтримка розвитку галузі вівчарства / Л.Г. Шелест // Економіка АПК. – 2010. – №5. – С.17-21.
5. Основні проблеми розвитку галузі вівчарства та шляхи їх розв'язання / І.Н. Топіха // Вівчарств: Міжвідомчий тематичний науковий збірник, № 29. – Київ: Аграрна наука, 1998. – 252 с.
6. Топіха І.Н. Методичні рекомендації щодо забезпечення механізму регулювання економічних взаємовідносин між товаровиробниками та переробниками вівчарської продукції в ринкових умовах / І.Н. Топіха, Л.В. Жарун, П.С. Шелест, В.К. Ярмолицький. – К.: Інститут аграрної економіки УААН, 2002 – 49 с.
7. Кучеренко Т. Ринок вовни / Т. Кучеренко // Пропозиція: Укр. Журнал з питань агробізнесу. – 2007. – №2 (140). – С. 32-34.
8. Рассихіна В.Є. Маркетингове дослідження регіонального ринку продукції вівчарства / В.Є. Рассихіна // Інноваційна економіка. – 2011. – № 7 (26) – С. 184-191.
9. Сільське господарство Львівщини у 2005 році. Статистичний збірник / За ред. С.О. Матковського – Львів, 2006. – 157 с.
10. Сільське господарство Львівщини. Статистичний збірник / За ред. С. О. Матковського. – Львів, 2011. – 174 с.
11. Українська радянська енциклопедія. Т.6. – К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1961. – 576 с.
12. Українська радянська енциклопедія. Т.2. – К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1960. – 576 с.

Summary

Shulskyy M.G., Doctor of Economic Sciences, professor
*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnology
named after S.Z. Biotechnologies*

DEVELOPMENT OF BREEDING SHEEP AND GOATS STATUS IS IN ECONOMIC FORMING OF LVIV REGION

Development of sheep-breeding and goats industries of stock-raising status is investigational in the different forms of menage Lviv Region. Offer certain measures are in relation to the improvement of conduct of these industries.

Рецензент – д.с.-г.н., професор, член-кор НААНУ Кирилів Я.І.